

This work is licensed under a
[Creative Commons Attribution 4.0
International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

AL DALILI

Bi-Annual, Multilingual (Arabic, Balochi, Brahui, English, Pashto, Persian, Urdu)

ISSN: 2788-4627 (Print), ISSN: 2788-4635 (online)

Project of RAHATULQULOOB RESEARCH ACADEMY,

Jamiat road, Khiljiabad, near Pak-Turk School, link Spini road, Quetta, Pakistan.

Website: www.aldalili.com

Approved by Higher Education Commission Pakistan

Indexing: » IRI (AIU), Tahqeeqat, Euro pub, MIAR.

TOPIC

بلوچی شعری بتل

Balochi Poetic Proverbs

AUTHOR

1. Dr. Zahid Hussain Dashti, Lecturer, Department of Balochi, University of Balochistan, Quetta, Pakistan.
Email: zahiddashti29@gmail.com
2. Durdana, Assistant Professor, History, Government Girls Degree College, Satellite Town, Quetta, Pakistan.

How to Cite: Dr. Zahid Hussain Dashti, & Durdana. (2024). BALOCHI: بلوچی شعری بتل: Balochi Poetic Proverbs. *Al-Dalili*, 5(2), 01–14. Retrieved from <https://aldalili.com/index.php/dalili/article/view/128>

URL: <https://aldalili.com/index.php/dalili/article/view/128>

Vol. 5, No.2 || Jan–July 2024 || BALOCHI -Page. 01-14

Published online: 08-01-2024

بلوچی شعری بتل

Balochi Poetic Proverbs

2 درودانہ

1 زاہد حسین دشتی

ABSTRACT:

A Proverb is a simple and concrete saying, popularly known and repeated, that express a truth based on common sense or experience. Proverbs fall into the category of formulaic language and form a folklore genre. However; almost every culture is an example of its own unique proverbs. Balochi proverbs covers a wide range of subjects. Frist, Honesty and sincerity, the liar and dishonest are defined, non-man, ``non-person`` and completely isolated from the rest of the society, second courage and standing by to one`s commitments at the risk of any sacrifice. Third, the Baloch fourth, extending help to a needy ginning asylum or protection to vulnerable, in Baloch social ethos even an enemy, after entering someone`s house, Balochi proverbs have been derived from poetry and prose. Balochi Proverb also contains the moral lessons and the practical wisdom. The role of proverbs and Idioms are the beauty of Balochi language. Balochi and Brahui proverbs with reference to Baloch culture and history. Proverb that emerged from poetry or poetic feelings like enmity, love, word of faith, miserliness, charity or timidity, honesty, bribe, cheat, revenge, struggle, shepherd, nomads, unity, honor, beauty creed etc. The current study carried out on representation of Balcohi Poetic Proverbs. The Balcohi proverbs have their own peculiar importance in the Balcohi society. The proverbs are told and different events as standard.

Keywords: Balochi proverbs, formulaic language, folklore genre.

بلوچی بتلانی گیشتریں بہر داناء کوا سیں شاعرانی براہدار ءماناداریں شعرانی بند ء کڑی انت۔ بلوچ مھلوک ء ہے ماناداریں بند ء کڑی یات کنان ءوتی ہر روچی این دیوان ء مجلساں گیشنگ انت دانکہ آہانی گپ ء مجلس وش تام ء زیبا بہ بنت۔ ہے رنگ ء بتلاں لبرانک ء جتا کیں بہر ء تہراں کار مرکز کنگ بوتگ۔ بتلانی کار مرزی بلوچی دستونکائی تہ ء سہرا انت، چوشنگ؛

”بلوچی بتل ء گالوارانی کار مرزی ء مثل اوں دستونک ء تہ ء گندگ بیت۔ بلوچی زبان ہزارانی سال ءوتی جتا کیں تاریخ ءواہند انت۔ ایسی ء تہ ء بتل ء گالوارانی کار مرزی ء مثل اوں دستونک ء تہ ء گندگ بیت۔ ایسی ء تہ ء بتل ء گالوار ء چاچانی مز میں مڈی یے ہست کہ زبان ء بندت ء گوں رواج گپتگ ء آیان انت۔ اے بتل ء گالوار کہ بلوچ راج ء راجمانی، ربیدگی، سیاسی، نفسیاتی، پکری، مالی ء چاگردی زندمان ء عکس کشی ء جوانیں رنگ ء کن انت۔ ایسانی کار مرزی ء بیت کہن انت۔ پیشکا بلوچی دستونک ء دیروی ء ایسی ءمانائی ء شاہگانئی ء گیشی آرگ ء ہاتر ء بلوچ شازراں دستونک ء تہ ء ایسانی کار مرزی ء جوانیں ربیت ء ایر کنگ۔ کہ ایس یک نیگم ء دستونک ءمانائی شاہگانئی ء وویگ ء سوب جوڑ بوتگ انت، تہ دومی پلوء دستونک ء راکوں وتی ڈبہی رنگ ء ہمگرنج کنگ ء ایسی ء تہ ء بلوچیت ء نام شیر کنی ء ودی کنگ انت۔“¹

چندیں شعری بتل اے رنگ ء انت، چوشکد؛

کپتنگ	آنت	کوه	ء چاه	جنگ	جمپاں
سوب	غلامان	چه	واجہاں	برتگ	
بیر	بلوچانی	داں	دو	سد	سال ء
لسیں	آہوگے	دو	دو	دنتانیں	
سنگ	اگس	چاتانی	بن ء	ریز	آنت
کینگ	چه	مردانی	دل ء	کنز	آنت
برات	گون	برات	ء	گلگدار	بیت
سیاہی	عقل	روت	ء	گار	بیت
شکلین	شہد	جور	ء	مار	بیت
ساکیں	وشین	تبد	ء	لوار	بیت
نچ	اگس	لیگار	ء پچار	مات	انت
مہر	چه	کلین	عالم ء	زیات	انت ²

کوہنیں شعرائی تو امیں شعر مرداں یات نہ بوتگ انت بلے گیگ ء گوریں بند ء کڑیاں دیوان ء مجلسانی تامدار کنگ ء کارمرز کنگ انت۔ بازیں شعرائی بند ء کڑی رند ء بتل بوتگ انت ہے رنگ ء بازیں بتل شاعران ماں وتی شعراں رواج دانگ انت۔ انوگیں دور ء شاعر بتلاں ماں وتی شاعری ء کارمرز کنگ ء انت۔ اے بابت ء رشید خان وتی ہیالاں اے پیچم پدر کنت کہ؛ ”بازیں بتل تھی وهدی سرجمیں شعری بند ء پیچم زاہر انت ء کارمرز انت۔ اے ہبر ء کس رد کنت نہ کنت ء نہ کسی بسات ء واک ء انت۔ کس انکار کنت نہ کنت کہ بگو شیت بتل شعری بند انت بتل واک کی کوہنیں شاعرانی دل دو ستیں شعری بند انت۔ بتل بے واج ء بے ہدا بند نہ انت۔ پے چوشکد بالاج گور گنج، کس گبرے پے گاری ء نیلیت من وتی آرپین پت ء بیراں چوں بلاں دژمنیں مردان ملا فضل ہزارانی تورم ء سیاہ مار ساد بیت۔ عبداللہ قہار ء کوہنگ ء اے کوہنیں قلات کسی پت ء میراث نہ انت ماگوں سگاراں کپتنگ انت۔ کس گشت نہ کنت بتلانی واج ء و اھند ء نام کے انت“³

اگاں بلوچی کلاسیکل شاعری ء کڑی ء بند اں چارگ ء تپاسگ بہ بیت گڑ ایک مثالے اے وڑا گندگ بیت چوشکد؛

سنگ	ریز انت	ماں	دیر بنیں	چاتاں
کینگ	چه	مردانی	دل	کنز انت
بلے	سنگ	ریز	انت	نے
کینگ	ماں	مردانی	دل	ء

میگر بلوچی کلاسیکل شاعریء نہ ترس دیریں کارستے بوتگ۔ اگاں چارگ بہ بیت گڑا میگر شاعریء بازیں بند کڑی بتلانی رنگ ء رواج انت۔ پہ مثال اے شعر اں بگندت؛

سردار	کہ	زر	ء	یار	بیت
ناموس	ء	نگے		گار	بیت
جن کئی	انت	بور	ء	مرن	گندیں
دائمانی		مروش			رچند بیت
ریگ	ء	جزگ	ء	پیریں	ذال
ورنا	ء			سرا	بارت
ترندیں		وشیں			ذال
تکائی		دینت			بازنیاں
سارتیں		مادں		چین	ذال
حون	ماں	دل	ء		بادمنت ⁵

بلوچی گیدی شاعریء بازیں بند بتلانی رنگ ء رواج کپنگ انت۔ انچوشکہ ”ڈیہی“ کہ رودر آہنگی بلوچستانء گیدی شاعریء یک جوانیں تہرے آئی اے کڑی بتل جوڑ بوتگ، پہ مثال؛

بیلی	کیت	منی		کندان	ء
نو	غاریں	سرء		رنداں	ء
آں	مرد	کہ		کنت	یاری
دارانت	مادان	ء		ہری	ء

ہے وڑا بازیں دستاگانی تہ ء بتلی ذروشم گندگ بیت، چوشکہ؛

موت	ء	نشان	گر میں	تپ	انت
ہور	ء	نشان	دنز	ء	مج
عشق	ء	نشان	بر	چکندگ	انت
ہے	دستاگء	درائیں	بند	بتل	بوتگ انت۔ ⁶

نامداریں شاعر رحم علی مریء شاعریء بتلانی کارمرزی بازہست چوشکہ؛

رحم علی مری بلوچوں کا عظیم رزمیہ شاعر تھا۔ اس کی شاعری جنگی خیالات، واقعات سے پڑھے۔ اسکے بعض اشعار مری قبائل میں

ضرب الامثل کے طور پر مشہور ہیں۔ دوراں جنگوں میں خود بھی شامل تھا۔ جو انگریز اور مری قبائل کے مابین ہوئیں۔ ہڑپ کی مشہور جنگ پر رحم علی مری نے ایک رزمیہ نظم لکھی۔ یہ شعر اسی نظم کا ہے جو ضرب الامثل کے طور پر مستعمل ہے۔

”در جنگ کے نندی کھناں چو کہ جہاں گندی“۔ یعنی جنگ سے کون ڈرتا ہے۔ ہم ایسے لڑیں گے کہ دنیا دیکھے گی۔“⁷

بلوچی کلاسیکل شاعری رنگ و نغمہ کی دور شاعراں ہم وتی شاعری بتلانی کارمرزی کنگ چو شکہ میر گل خان نصیر شاعری بتلانی کارمرزی لس انت۔ میر گل خان نصیر وتی سر زمین ڈڈیہ سب دوست بوتگ۔ آئی وتی تیوگیں زند بلوچ، بلوچی بلوچستان سرائندر کنگ۔ اے ردالیکہ ڈھیالے اے رنگ انت کہ؛

”گل خان نصیر وتی دوستی راست و حقیقتی وتی یے آئی و گول دل و جب و گول وتی وتی و مہر کنگ۔ گل خان نصیر زند و تن دوستی گول یک دگرے ہنگر و بندوک انت۔ آئی وتی تیوگیں زند یہ وتی ماتیں وتی و مہر و ندر کر تگ۔ گول وتی و آئی و مہر پک و پلگاریں۔ آئی و اے شعر کہ بلوچی بتلے جوڑ بوتگ۔“ وائے وتی ہشکس داریں ماں وتی پر بستگیں چار بندی و اے رنگ و پندر کنت۔

ہر چوں بہ بیت و ش دگر و ملک و دیار
آبات و جہاں جل و مزن نام و توار
شہد و بہ تہینت جوہ و لیکن پہ نصیر
شر ترچہ جہاں انت و تن و ہشکس داریں⁸

بلوچی بتل ریبیدی و زبانی بتلار و براہ و مہکم انت۔ بلوچی گیدی لبزانک و تیوگیں تہر گول یک و دومی و ہوار و بندوک انت۔ آسینگ در سینگ سفر کنان و مہلوک و سر بوتگ انت بلوچی بتلانی یک بہرے بلوچی کلاسیکل شاعری و بگرداں انوگیں شاعری و کارمرز و گندگ بیت انت۔ چو کہ دودا و مات و اے شعر سرجم و بتل و لوٹ و گزراں بیلو کنت، چو شکہ؛

آ مرد کہ میاراں جلاں
نیر و چاں نہ وپساں کل آں
یا کہ بیرگ و اے شعر
شعیراں ہما مرد شہنت
وت موہری داوا و گرا انت

بلوچی شاعری بتلانی کارمرزی جلوہ ناک انت۔ ”ہنچوش دانائیں دانشوریں مڑداں مثلالی گنج نزاڑ تھ مے بلوچی زوان و شاہر کہ لوزانی مزنیں گنج و داڑا ہانت شاہراں وتی شاہری و گالانی لاف و بلوچی و مثلالی سراگال و گفتار گوشتخت۔“⁹

بازیں پوکلارانی ہیال و لیکہ ایش انت کہ گیشتر بتل چہ شعراں دراتگ بزاں چہ گیشنیں شعراںی بنداں بتل جوڑ بوتگ انت۔ بلوچی و کسنیں شاعر زانکار و کو اس بوتگ انت ہے ہاتر و آہاں وتی ہیال و زانت بتلی رنگ و شعر و پر بنداں ہوار کنگ انت۔ آہانی مزنیں بہرے کلاسیکل شاعری و بند و گال انت۔

اگل میبگرء شاعریء چارگ بہ بیت گڑا آئیء بازیں شعر ہست کہ آبتلانی رنگء رواج گپنگ انت۔ مروچی ہر کس آہاں وتی ہر روچی
 ایں گپء تراناں کار مرزن انت۔ اے بتل بازوش، بر اهدارء زیبا انت۔ بلوچی بتل سرجمء چہ شعر اں زورگ بوٹگ انت، اے گپ روانت
 پرچیکہ آہانی جوڑ بوگء بازیں وڈر ہند ہست انت۔ بلوچیء بازیں بتل بلوچی شعر و شاعریء پختگیں داد انت۔ اے بتل مزین شاعرانی
 جوانیں گپتارانی و شین دانک انت کہ اولسء پندیں بندء گالاں بتلی رنگء رواج دانگ۔ چہ بلوچیء شعرء شاعریء در کپنگیں بتل سک باز انت
 دگہ لیکہ یے چوش انت کہ؛

”مئے بتلء عاقبت چو روچء رزنا انت، تنکہ بلوچیء گشوک، بلوچ رانء بلوچستان ہستء زندگ انت بلوچی بتلء کاروان وتی
 منزلء نیگاروان بیت۔ مئے مروچگیں آزمانکاری آزمائکانی تہء بازیں بتلء گالوار ہست۔ مبارک علی، غنی پروازء دگہ نبشتہ کنوکانی آزمائک چہ
 بتلء گالوارء سرکوٹ انت۔ ہے پیا مئے شاعریء گچء بتل بے حساب انت۔ مثال سید ہاشمی، عطاشاد، مراد ساحر، بشیر بیدار، جی آرملا، ڈاکٹر
 برکت اللہ، مبارک قاضی، برکت سجاد، گل محمد وفا، ابراہیم عابد، پیر بخش پیرل، دگہ دگہ شاعر اں بے حسابیں بتل ماں وتی گپتاراں ہور کنگ۔
 سید ہاشمی گشیت؛

- ☆ دلجمیں کار پہ تکء تاج نہ بنت۔
- ☆ سہبتء ایر مکپ راگوزی سیرء ڈہلاں۔
- ☆ چندء جاگ اوں درنگ دست ماں ز نچکء براتء۔
- ☆ پہ امیت رُنگیں ماگے دوشاں۔
- ☆ جانوں ر سینتگ زنگیں شاراں۔

چوشک ملا قاسم گشیت؛

- ☆ کوڑوئی لیکار نہ بنت پیکیں اشرفی۔
- ☆ تپنگ بے جوہر پہ سبگ آبدار نہ بیت۔
- ☆ دست کور دیداں بندگی بچ کار نہ بیت۔

ہے حسابء دیبتر بلوچیء مزان نامیں شاعر ملا فضل گشیت؛

- ☆ گوری گچ ہمال، کسء مالدار نہ کنت۔
- ☆ تیشگ گوں پولاتیں کڑی آل کار نہ کنت۔
- ☆ عاقلیں مرداں شپ آگس ہر چند انت تہار۔
- ☆ پہ پشی گردشان نشان انت ماتء گہار۔
- ☆ ماں ہزارانی توروءء سیہ مار ساد بیت۔

مراد ساحرء کار مرز کنگیں چیزے بتلانی درور؛

- ☆ پاجنی مشک ءنزورین درنگ نہ داریت۔
 ☆ تپنگیں جان ءجین تپ بیت۔
 ☆ گنوک ءپنت کار نہ کنت۔
 ☆ دوستی ءدل اچ دیری ءآسے گیمریت۔
 ☆ سورگیں ڈگار ءدھقان شد ءمریت۔
 ☆ تلے ہر دستے ءبہ مل۔

ہے حساب جی آرملاء چیزے گیتار چش آنت؛

- ☆ کلر ءنمب ءکشار ہرام نہ بیت۔
 ☆ نے بال کنت نے درنگ بیت۔
 ☆ شیکیت گول گوات ءشیکاں۔
 بشیر بیدار ءوقی شاعری ءبازیں بتل کار مرزنگ آنت کہ لہتیں پہ درور چش انت؛
 ☆ ہونے کہ پہ ہک ءرچیت ہاک ءتہ ءبیگواہ نہ بیت۔
 ☆ دور سکی ءکیت ءگوزیت، پہ واری ءکئے گار بیت۔
 ☆ کاڈ کلما نٹیں سمہیت روچے۔
 ☆ ہون کار نہ کشدہ گار آنت۔¹⁰

چہ شاعری ءبتلانی کار مرزی ءزانگ بیت کہ بازیں بتل چہ شاعری ءساری انت ءایشاں رندا شعری ذرو شم دیگ بوتگ۔ بلوچی ءنوکیں شاعری ءدرپشوکیں شاعر میر گل خان نصیر ءشاعری ءبلوچی بتلانی مز میں گنجے ہست۔

بازیں بتل ہست کہ ساری ءبتل ءرندا شعر بوتگ انت۔ ہمیشا ماگشت کنیں کہ دریں بتل ساری ءشعر ءرندا بتل نہ بوتگ انت بلکیں بوت کنت کہ باز بتل ساری ءبتل ءرندا شعر بوتگ انت۔ بلوچی شاعری ءدومی دور ءملا فاضل ءشاعری ءبلوچی بتلانی مز میں لڑے گندگ بیت۔ ہے وڈاگاں چارگ بہ بیت گڑا ملا قاسم ءاے شعر ستا کرزیت ءچہ ایشی ءمارا بتل ءبازیں رنگ ءڈرو شم گندگ بیت۔

گم ہیالے ء عاشقی چاڑے
 اے دگہ شکل ء آ دگہ کارے¹¹

کہنیں شاعری ءہواراگاں بلوچی گیدی شاعری چارگ بہ بیت تہ اودا بلوچی بتلانی کار مرزی گندگ بیت، پہ درور؛

بیلی کیت منی کندان ء
 لوگاریں سرء رندان ء
 آں مرد کنت یاری ء

دارانت	مادن	ء	میری	ء ¹²
دعا	منا	گون	انت	دوست
گو سنگیں	روچ	ء	کرن	ء
چک	ء	نه	بو تگ	بچ
اللہ	ء		داتگ	ناگمان
مرگ	ء	کور	آپ	ء
کم	قیمت	بے	ہلت	نه
گران	قیمت	بے	ہمت	نه
ہونیک	پہ	سانگ	ء	دوست
پت	کشتن	ء	اوست	نه

”ہم زمیل ء ہم تواریں بتل گیشتر ہما انت کہ چہ نامداریں شاعرانی گپتاراں زورگ بوتگ انت۔ مئے نامداریں راہی سروک چوکہ چاکر ء گوہرام، حمل ء جیند، بالاج ء دودا، حانی ء شئے مرید، کیا ء سدو، میر کسبر، لند ء گراناز، عومر ء ماہ ء دگہ بازیں تاریخ ساز ء سرکردیں مردمانی بابت ء بے ہسائیں شعر سنگ بوتگ انت کہ چریشاں بازیں بند ء ٹکر رندا بتل جوڑ بیگ انت۔
نوں چہ اے گپ ء زانگ بیت کہ شاعران بتل وتی شعران باز کار مرزنگ۔ بازیں شعرانی بند بتلانی رنگ ء رواج گپنگ۔
بتل ء شاعری ء زکی ء ہم تہی ڈالچارکنگ نہ بیت۔ باز زانکار بتلان شاعری سرپد بیت۔“

"Proverbs are used in prose, poetry and songs. The reasons vary with the genre, poetry and song to follow certain rhythmic structures, so the poetic and balanced syntactic structures of some proverbs can be appealing. In addition, they pack a great deal of information into a short statement in poetry and songs writer often have verbal economy as a goal." ¹⁴

شاعری بہ بیت یا بتل دوئیں زانت ء دانش ء سر رتچ انت ء زند ء چاگرد ء راستیں عکس انت۔ بلوچی ء بازیں عہدی شاعر بتلانی ساچوک ء رواج دیوک انت۔ بلوچی شعری بتلانی بابت ء عبد الغفار ندیم (2011) ء ہیال ء لیکہ اے پیما انت کہ؛
”ہمے پیما دگہ بازیں ہمزل ء ہم سنگیں بتل گنگ ء کایت کہ قدیمی شمرانی پشت کپتگیں بند انت آقدیمی شمرانی چند یا کہ دور ء زمانگاں وارنگ ء گارکنگ انت یا کہ پہ آہانی زانگ ء معلوم داری ء مزمنیں پٹ ء پول ء کوشٹے لوٹ ایت۔ اے ڈولیں بتلانی مثالان بگند ات، چوشک؛
☆ لتاں قلات ترینگ انت، ہٹگیں رز اپشت کپتگ انت۔
☆ مٹتاں، پہ جنگ دوستیں مزاری برات نہ بنت۔
☆ شاشان نہ چنڈتیت گوات ء، کوہ نئے حاک بیت شہمات ء۔“

☆ پادینک ماں حرء پادء انت، درماں گر بگ ء گوش ء انت۔

گیشتر بتل شاعرانی و شین شعرائی بند آنت کہ ماناؤ ڈولداری ء سبب ء رواج گپتنگ انت۔ بتلانی واھند لس مھلوک انت۔ چوشکد بالاچ ء

اے شعر ء بگند ات؛

کس گبرے پہ گاری ء نیلیت،
من وتی آرسپیں پت ء بیر ء
چون کلاں گوں دژمنیں مرداں

ملافاضل ہزارانی تورم ء سیاہ مار ساد بیت، عبداللہ قہار کو ہنگ ء اے کو ہیں قلات کسی پت ء میراث نہ آنت ماگوں سگاراں گپتنگ آنت¹⁵
ہبتیں بلوچی شعر بتلانی دور ء چشم آنت کہ؛

برات آگس لیگار ء پچار مات انت
مہر ء چہ کلیں عالم ء زیات انت۔
(ملافاضل)

آ کلاں سسا کن ات کسنگ آنت جمپاں سرے
پہ نشان پیداک نہ بیت ماتکوہ ء برزیں تھرے
(ملافاضل)

انگار چہ ذالاں کن آنت
بوپ ء بدل سبزیں سک آنت
سرجاہ اش زنڈیں وانگ آنت
ورد ء بدل اش کونز آنت
(بالاچ گورگچ)

بیر گریں مردم سک پریشانی ء وتی زند ء گوازین ایت آئی ء زند ء جنجال ہما وھد ہلاس بنت داں وھدے بیر ء بہ گپت۔ بیر گروکیں مردم

وتی ہلک ء میتگاں یل کن آنت ء کوہ ء کنڈگاں روننت۔

اے ہما مردانت اے ہما بور انت

برے سوار انت ء برے پادان انت (رندانی شعر)

تژن ء گپتاراں محن بازیں (عالی ڈگار ء شعر)

ایرجنت جو دء ء پتہ وت ء دژمن شات کنت (مولانا روابند)¹⁶

بلوچی عہدی شاعرانی زانت ء سر پدی ء پرائنت۔ شاعر زانکار ء مار شت داروک آنت۔ آہاں وتی شعرائی براھداری ء مانا ء ہاتر ء بتلانی

کارمرزی کنگ۔ بلوچی عہدی شاعری بہ بیت یا بتلانی گنج دوئینانی تہ ۽ بلوچ ۽ زند ۽ چاگرد گندگ بیت۔ پے درور ملا بہادر ۽ شعر؛

دل مہ بند ات او عاقلاں سک ۽
 پے نشار پل ۽ تڑیں چک ۽
 دروگے کہ برات زتک ۽ گمگا رسیت
 سورگاں در ۽ لال کشاریت۔

اے شعری تہل ۽ بزانت اے رنگ ۽ انت کہ برات برات انت آپک ۽ بدل نہ بیت ہے ہاتر ۽ پے برات زہگ ۽ برات ۽ رنگ ۽ امیت

کنگ مہ بیت۔ دیتر پے درور اے شعر ۽ بہ گندایت، چوشمہ؛

درش آں گدرش آں
 پچ آں کوئے وراں
 نانے شیکن ۽ چیر ۽ کس
 گوں جود ۽ ننداں ۽ ہوراں
 بلے انگت شگر ۽ منت ۽ نہ گراں¹⁷

ایشی ۽ بزانت اے پیم انت کہ ذال وتی لوگ واجہ ۽ کراوارت ۽ مزن بیت بلے آوتی مرد ۽ چ شکر ۽ منت ۽ نہ گراہت۔

روچے کار کپیت دودا ۽
 پے سی ۽ کپوتیں گوکاں
 زرک ۽ زند
 دادی گوں نرمیں کسواں
 پے وت ۽ دینگ من ترا چوش گوشاں
 سانگ گریبانی مثل سہ تاکی تپے
 جود ہما جود انت تری ۽ ناکوئی تسک انت
 زندگ انت جود انت مر انت گور ۽ ہرم انت

اے شعر ۽ مانا اے رنگ ۽ انت کہ وارثیں جود گیشتر ذالے مردماں کار دنت ۽ دری جود وتی آہاں کار نہ دنت۔

شپ تہار انت ۽ جن تہار دیم انت
 گوک جنوکیں ۽ لیڑہ مرد واریں
 ملک گریب انت ۽ بے گمیں سردار

بہر مہات بچ مرد ء بلوچیں ء

گوں جنوکیں گوک ء لیڑہ مرد وار بات

بلے ملک ء سردار وتی بات ء گموار بات

ایشی ء مانا اے پیم انت کہ اگاں ملک ء حاکم وتی ہند ء مردے بہ بیت گڑا آمد ام ساڑی بیت ء وتی مھلوک ء جیڑہ ء جھالاں گیسن ء گیوار کنت۔

ریک ء جنزگ ء پیریں یار

ورنا ء سر ء سار ء بارت

سارتیں مادن ء چشیں ذال

ہوناں ما دل ء بادیں آنت۔¹⁸

چہ شعری بتلاں زانگ بیت کہ شاعرانی پکر گوں وتی زبان ء چاگرد ء پے پیم انت۔ اے پیمیں لبز انگی بہر ء تہر نوکیں لبز انگی لیکہ ء

شاعری ء جو انیں شوندار آنت۔ یک شعرے ء گراناز اللہ ء شگانی کلہو یے روان دنت کہ اے شعر رند ء بتل جوڑ بوتگ۔ آے رنگ ء انت، چوشنگ؛

ہر بہ کہ جنگانی بلا ہوشاں

دژمنیں مرداں دز گلائیشیناں

کیگد ء مہلجاں پر اموشاں۔

اللہ جنگانی پڑاز ہمانی دیسپان انت۔ چہ وتی درد ء سوک ء گراناز ء پسودنت کہ آ شعر بتل بوتگ۔

اژ تویے گراناز کنت گہہ آنت گزی

ہارش شہ دوریں جانباں کار آنت

شر اش پہ وشیں مہپلاں زور آنت

برز ماں بیٹانی سر دار آنت

نے گوات اش بارت نے ہارش اش تیل ات

برات اش چہ جای کوپکاں زیر آنت

چہ چراگاں روک اتنت ابد آسان

گوں منی درداں آ سچیت پاساں¹⁹

اگاں چارگ بہ بیت گڑا بلوچ بند پتر ء اے پیمیں بازیں بامرد بوتگ آنت کہ آہانی گشتنگیں گپ بلوچی بتلانی ذرو شم ء رواں گپتنگ انت

چہ ہے بامرداں کیے میر حمل کلمتی انت کہ آئی ء پہ بلوچ راج ء ہاتر ء گوں دری راج ء جنگ ء مڑنگ۔ آئی ء بازیں شعر بتل جوڑ بوتگ آنت چوشنگ؛

جن پرنگانی حمل ء پسند نہ بنت

جند اش ہیک آنت ء چک اش ہیکی گلڈ آنت

نہ چم شود آنت ء نہ ہدائی نام ے گر آنت
پنک اش گونڈ آنت ء ناپگانی کنڈ اش در آنت
حمل ء وئی ملک ء کاڑ خمار چمیں دوست بت
پنک ء شلوار ء سرگ ء سر چادر آنت²⁰

ہے حساب ء شے مرید ء شے شعر ہم بتل بوٹگ انت کہ:

زنگ ء موریاں گپتنگ منی برجانک ء زبان
بانی بے هیال انت چہ منی گم دوستیں سرا
من گنوکاں ء لیڑہ منی کور انت
پرہنگیں رودانی سرا گرداں²¹

بازیں بلوچی عہدی شعر بتل جوڑ بوٹگ انت، چوشتہ:

سورگاں آگس در ء لال کشار بیت
گڑا مہربان اولاد ء نثار بیت
(ملا بہادڑ)

زنگ ء موریاں گپتنگ منی برچانک ء زہاں
بانی بے حال انت چہ منی گم دوستیں سرء
(شے مرید)

زندگ ء سخانی برگ سکا انت
من مراں سخانی برگ ہکا انت
(حمل)

روچے کار کپ ایت دود اء
پہ سئی ء کپوتیں گوکاں
(بالاچ گور گنج)

دودا چہ دوا یلے کنت
گوکاں سرجمی ء کار ایت
یہیشی چوٹو ء زیان دار ایت
(دودا)

دل	منی	لہریں	کینگاں	گرستگ
بے	وسیں	عالی	چاکرے	بستگ
			(عالی ڈگارے شیر)	
دگنیا	مکاریں	جینے	داب	کنت روچے پہ رنگ
			(ملافاضل)	
ہیک	اگس	پزور	انت	لدے
آپ	ء	ماں	نر	کاش
بلے	کسے	پہ	پزوری	نہ
زیادیں			زورانی	گلام
راہ	نی	ماہ	سیانڈانی	سر
اگس	نہ	مرتاں	چرے	کلاں
من	چو	ہونیگاں	آپ	بہ
دل	مہ	بند	ات	او
پہ	نشار	ء	پل	ء
دروگے		کہ	برازتک	گمگسار
سورگاں	دُر	ء	لال	کشار

(ملا بہادر)

کوہنیں زمانہء مقابلہ ء انوں بلوچی بتلانی بُن گپی حد ء او بل پر اہ ء شاہریگاں انت پر چیکہ بلوچ زندمان ء پڑ ء پھنات بازو دینگ انت۔ نوکیں دور ء بلوچی بتلانی لوٹ ء گزر گین بوگ ء انت۔ ہر سہت ء دمان ء بلوچی بتل جوڑ بوگ ء رواج گرگ ء انت۔

آسر

گماں ہمیش انت کہ ہما بتل شعرائی کڑی یا بندانی شکل ء کار مرز انت آچہ شعراں زورگ بوتگ انت چہ ایثی ء آہانی ذرو شم ء زاہر ء پدر انت کہ اے ساری ء بتل نہ بوتگ انت، بلکین شاعرانی وتی جوڑشت انت ء رندا بتلانی رنگ ء کار مرز بوتگ انت۔ چہ شاعری ء بتل جوڑ بوگ ء کاریک مثل ء برجا انت۔ لہتیں دور ء بازیں شعرائی لکر ہم بتلانی رنگ ء کار مرز بوتگ انت۔ آشاعری یار داند ء بہرے، اے باروا زانکار ء پوکارانی جتاں ہیال انت۔ بلوچی ء بازیں شعر بتل انت نوں اے گپ زانگ نہ بیت کہ بتل پیسرا شعر بوتگ انت یا بتل۔ اگاں چارگ بہ بیت آگیشتر شعری رنگ ء رواج گپنگ انت۔ چوشکہ ماچاریں کہ انوگیں بازیں شاعر ہست کہ آوتی شعرائی تہ ء بتل ء کار بیچ کار مرز کن انت۔ بازیں شعرائی بند بتل جوڑ بوتگ انت بلے پہ ایثی ء الی نہ انت کہ آشعر ء پیم ء راج کش بہ بت۔ بز ال یک دو بنداں یک سر جمیں ننگے بہ بیت

پیشکامایشان بتلاں هوار کنیں۔ چارگ بہ بیت بتل گوں شاعری ء گیشتر ہمگزنج آنت۔

چو کہ ہر زبانی بتل جتا ایں تب ء مزاجے داریت ء زبان ہے وڑا ایں تب ء سرشون ء رداوتی پچار ء نشان داری ء کنت۔ درا نگازی ازم ء تہا خاصیں ترا کیب، گالوار، چاچ ء چہر ء شینان ابید بتل ہم زبانی ء زگریں مزاجے ء زندگ دارگ ء مز نہیں لبز انکی بستارے دارنت۔ بتل زبان ء ہما المی پہنات انت، کہ چہ زبان ء بندات ء بگرداں دال زبان ء آوکیں وهدا آئی ء ہمراہ بیت ء گوں آئی ء هوار ء ہم گرنج بیت۔

شوندات

- 1 مہر، رحیم بخش، بلوچی دستونک، بلوچی اکیڈمی، 2014ء، کوئٹہ، ص 63-64
- 2 رستم، ملا، گلگدار، دشت کھڈان، 20-08-2020، بیگاہ 6 بج
- 3 خان، رشید، بتل گوشتن پڑوانک گھٹ، وفالبر انکی مجلس تمپ، تربت کچ، 2010ء، ص 26-27
- 4 شاد، فقیر، میراث، شفیق پرنٹنگ پریس کراچی، 2016ء، ص 120
- 5 ندیم، عبدالغفار، کنزی، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ، 1999ء، ص 143
- 6 ہمیش، 143-144
- 7 نور، عبدالرحمن، و شین گپتار، دومی چاپ، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ، 2014ء، ص 94-95
- 8 یوسف، م، بلوچی بتل ماں گل خان نصیر ء شاعری ء، ہٹکیں، ہفتمی، شعبہ بلوچی جامعہ بلوچستان کوئٹہ، 2015ء، ص 47
- 9 بزدار، محمد اسحاق ساجد، بلوچی بتل و گالوار، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ، 1997ء، ص 11
- 10 عادل، ع، نبشاناک بلوچی بتلانی جوڑ بگ ء پیم نور ہند، هوار، بتل گنج، رد ء ہند، غلام فاروق، سید ہاشمی ریفرنس کتابچاہ کراچی، 2011ء، ص 111
- 11 پرواز، غنی، نوکیں راہ، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ، 2014ء، ص 89
- 12 رستم، ملا، گلگدار، دشت کھڈان، 20-08-2020، بیگاہ 6 بج
- 13 ڈزین، بی بی، گپ ء تران، دشت کھڈان 29-09-2020 سہب 10 بج
Dabagi, 1965, p: 810
- 15 خان، رشید، بتل گوشتن پڑوانک گھٹ، وفالبر انکی مجلس تمپ، تربت کچ، 2010ء، ص 27
- 16 ڈزین، بی بی، گپ ء تران، دشت کھڈان 29-09-2020 سہب 10 بج
- 17 رستم، ملا، گلگدار، دشت کھڈان، 20-08-2020، بیگاہ 6 بج
- 18 ندیم، ع، نبشاناک، مئے بتل، چے، چوں، پرچہ؟، هوار، بتل گنج، رد ء ہند، غلام فاروق، سید ہاشمی ریفرنس کتابچاہ کراچی، 2011ء، ص 28
- 19 ڈزین، بی بی، گپ ء تران، دشت کھڈان 29-09-2020 سہب 10 بج
- 20 شاد، فقیر، میراث، شفیق پرنٹنگ پریس کراچی، ص 154-155
- 21 رستم، ملا، گلگدار، دشت کھڈان، 20-08-2020، بیگاہ 6 بج
- 22 رحیم، اسحاق (2017) بلوچی بتل، ابا بگر کلتی اکیڈمی بلیری گوادر، 2017ء، ص 35-40